

Mennesket med de mange ansigter

Flot og spændende biografi om verdens første kvindelige kirkeminister Bodil Koch.

Birgitte Possing: Uden omsvøb. Portræt af Bodil Koch, Gyldendal 2008. 391 s., 349 kr.

Af Mette Tapdrup Mortensen

Silke og høj cigarføring

Birgitte Possings flotte biografi om Bodil Koch (1903-72) begynder med et billede fra afslutningsmiddagen på NATO-konference i København i maj 1958. Et billede, der gik hele verden rundt. Til venstre står Eisenhovers udenrigsminister John Foster Dulles lyttende, men med hele ansigtet lagt i skeptiske folder. Til højre står verdens første kvindelige kirkeminister (1950, 1953-1966) Bodil Koch, festklædt i silke med perlekæde, perfekte krøller og den karakteristiske cigar i venstre hånd. Hun taler, øjnene lyner og hendes gestik viser, at hun er i gang med at gennemgå det første af flere kritikpunkter, af bl.a. den amerikanske udenrigspolitik i Kina.

Historien begynder der, fordi det på mange måder viser essensen af den politiske Bodil Koch. Som en kvinde, der havde meninger langt ud over sit eget ministeriums område, og som så det som en menneskelig pligt, at komme ud med dem – også på steder og tidspunkter hvor det ellers ikke var velset. Men hendes motto syntes at være ”hellere bede om tilgivelse end om tilladelse.”

Birgitte Possing er seniorforsker ved Rigsarkivet, og hendes biografi om Bodil Koch giver denne bemærkelsesværdige kvinde et komplekst eftermæle. Det har

hun, ifølge Possing, aldrig haft, fordi mange har ment, at Koch var umulig at portrættere – og fordi hun i 1970'erne blev husket som lidt af en manegeklovn. Når man har lukket bogen efter endt læsning, er man glad og taknemmelig for, at Possing har taget livtag med opgaven. Der er nemlig kommet en yderst læseværdig og spændende bog ud i den anden ende. Gennem næsten 400 sider får læseren et indblik i et fascinerende menneskes liv – en kvinde der både var politiker, minister, humanist, feminist, debattør, åndsmenneske, mor og hustru – og gennem hendes historie fortæller biografien væsentlige historier om dansk politik og kulturliv igennem det meste af det 20. århundrede.

Det store materiale består af både privatarkiver, offentlige arkiver, elektroniske medier, interview og samtaler samt trykte kilder, aviser og tidsskrifter. Alt sammen flettet dygtigt og ubesværet sammen i en æstetisk smuk bog med mange fortællende billeder.

Vision i rødt eller lukkede øjne

Biografien om Bodil Koch er ikke kontinuerligt fremadskridende fra fødsel til død. I forordet skriver Possing, hvorfor en biografi om Bodil Koch ikke kan følge den opskrift: ”Der var nemlig ikke én kontinuerlig retning i hendes liv, men en vifte af længsler, håb, kriser, konflikter og succeser, som samlet udgjorde hendes livs forløb.”

Bogens første hovedkapitel (af fire) ”Vision i rødt” er også det korteste – på 30 sider gives smagsprøver på Kochs mange facetter: fra den heftige furie ved NATO-middagen, over det Koch'ske familieliv, til historien om den trætte, kræftsyege Bodil Koch, der i 1971 tonede frem på tv-skærmen i udsendelsen ”Pilen og Korset”. Det var hendes sidste offentlige optræden, og hun brugte den til at tale om en af det 20. århundredes store enere, men Possing tolker det sådan, at udsendelsen samtidig var et rekviem over Koch selv; hun døde blot tre uger senere og blev begravet af datteren og kirkeministeren Dorte Bennedsen, med en følgeskare på to tusinde mennesker!

Kapitlets titel ”Vision i rødt” er også titlen på det andet af to portrætter, som kunstneren Kirsten Kjær malede af Bodil Koch i 1950'erne. Et farverigt, stærkt portræt af en succesfuld kvinde på højden af sin karriere med et børende grønt blik, der ser lige på beskueren. Sådan kunne Bodil Koch selv lide at se sig. Men Kirsten Kjær havde først malet et andet, lignende portræt – ”de lukkede øjne” og at se de to portrætter i 1990'erne var noget af det, der skærpede Possings interesse for Koch. Symbolikken i ”de lukkede øjne”, og hvordan det for-

holder sig til "Vision i rødt" får læseren først opklaret på de sidste sider af bogens fjerde hovedkapitel, der netop hedder "De lukkede øjne". Pointen er, at det var den side af Bodil Koch, hun ikke så gerne viste frem. Den eftertænksomme og skrøbelige Koch, der var i tvivl og blev fortvivlet, og som vendte sig indad for at koncentrere sig om at finde ud af, hvad hun rummede, som kunne gives videre.

Kvinde, kristen og kirkeminister

De to mellemliggende kapitler "A lady in her own right" og "Uden omsvøb" fortæller, som overskrifterne røber, historien om, hvordan Bodil Koch blev politiker, og om hvordan det så gik.

Pigenavnet var Thastum, og Bodil var ud af en borgerlig københavnerfamilie. Hendes morfar rådede hende til at tage en uddannelse, hvilket hun gjorde og blev cand.theol. i 1929. Samme år giftede hun sig med studiekammeraten Hal Koch. De næste 15 år var hun hjemmefiguren: husmoderen, moderen til fire børn, født mellem 1930 og 1938, og mandens intellektuelle støtte. Han steg igennem 1930'erne til universitetets tinder og et professorat i kirkehistorie. Under besættelsen opnåede han, med sine Grundtvig-forelæsninger, nærmest national kultstatus som en elsket fortaler for demokratiet og kritiker af den tyske besættelsesmagt. Ægteskabet var båret af kærlighed og ønsket om at skabe en stor familie samtidig med, at det var et intellektuelt fællesskab båret af troen på, at livets essens var at blive ved med at stille spørgsmålstejn, diskutere og tage stilling.

Det private fylder mindre i biografien, og årsagen er, at familien Koch hægede om deres privatliv. Men der kommer drypvise oplysninger – ofte i billedtekster, der bl.a. rummer mange fine citater fra parrets smukke breve til hinanden. Breve, der var en nødvendighed, fordi familien i lange perioder ikke boede sammen, da Hal Koch var forstander på Krogerup Højskole. Det hele var ikke altid rosenrødt, men præget af afsavn, svigt overfor børnene, udnyttelse af familiens naive gæstfrihed og ikke mindst af Bodil Kochs drikkeri, der flere gange berøres. Et suk fra læseren er, at biografen ikke er trængt meget længere inde i denne del af gåden, end de sladderjournalister, der af og til citeres.

Det er den politiske Koch, der er bogens hovedperson, og den politiske Koch gemte aldrig hverken kvinden eller det kristne af vejen – det var altid med. Possing sætter en slags vendepunkt ved folketingsvalget i 1943. Valget gav en meget lille repræsentation af kvinder, og det vækkede noget i Bodil Koch. Herefter følger historien om Folkevirke, som hun var med til at starte op i besættelsens sidste år. Folkevirke var en bevægelse, hvis målsætning var oplysning af kvinder, så de kunne komme væk fra "stoppekurve og kødgryder" og deltage i samfundsdebat og samfundsudvikling. Midlet var oprettelsen af læse- og studiekredse over hele landet. Bevægelsen fik stor opbakning, og Possing argumente-

rer overbevisende for, at den bør have en plads i danmarkshistorien som den tredje feministiske folkebevægelse og "en af de bredest organiserede kvindebevægelser, der hidtil havde eksisteret i landet." En vigtig bevægelse i en tid, hvor kvindernes valgret havde nogle år på bagen, men hvor det politiske klima tillod venstremanden Knud Kristensen, der var statsminister fra efteråret 1945, at udtale, at han ikke ønskede "damamer i kabinettet", uden at mange løftede øjenbryn derved.

Det var et sådant politisk klima, Koch, i begyndelsen uden stor begejstring, blev en del af fra 1947, hvor hun blev valgt ind i folketinget som Herningkredsens socialdemokratiske repræsentant. En kredsopstilling, der blev mødt med megen skepsis, og det er virkelig morsomt at læse om den jyske skepsis over for denne professorfrue fra København.

De politiske sværdslag

I det politiske liv var Bodil Kochs varemærke at være naiv i ordets mest oprindelige forstand – nemlig at være sig selv indefra. Samtidig var hun ikke uden snu- heder i brugen af sine retoriske gaver. Tvivlen og anfægtelsen var hendes arbejdsredskaber. Hun tog altid den marginaliseredes standpunkt, hvad enten det var i forhold til tro, feminisme, folkeliv eller kultur. Og hun insisterede på sin ret til at have afsæt i et paradoksalt politisk-intellektuelt fundament, nemlig "som en politiker, der på én og samme gang tog politisk ansvar og fra et eksil uden for den selv repræsenterede, kritiserede den samme magts beslutsomhed." Det var ved at drive nogle af hendes kolleger til vanvid, men det var samtidig de kvaliteter, der gjorde hende til verdens første kvindelige kirkeminister under Hans Hedtoft og 16 år senere til kulturminister under Jens Otto Krag.

Sagerne, hvor hun provokerede men samtidig vandt hjerter, er mange. Læseren ledes behændigt igennem en perlerække: om kvindelige præsters ordination, om retten til at støtte op om NATO-alliancen, men samtidig holde tale ved en atomprotestmarch, om retten til at gå på folketingets talerstol og holde brandtaler om udenrigspolitiske emner, som var langt uden for hendes område, men som hun som menneske havde en interesse i og en mening om, om fastholdelsen af at citere sorte borgerrettighedsforkæmpere ved Rebild-festen, selvom arrangørerne bad hende lade være, om ekstensivt at rejse også i kommunistiske lande selvom det førte til panderynken og mistro i egne kredse, og om i sidste øjeblik at stikke en kæp i hjulet på oprettelsen af kulturcentre landet over. Fortællingerne kommer ikke i kronologisk rækkefølge, men som det nu passer ind i den overordnede fortælling om mennesket Bodil Koch og hendes mange facetter.

Selvom kirkepolitik ikke lyder som et rigtig "hot" danmarkshistorisk emne, formår Possing at gøre det genuint spændende. Hun slår også tommetykke søm igen-

nem myten om, at Bodil Koch som minister ikke efterlod eftertiden noget. Hendes største bedrift var at vinde slaget om den kirkelige magt i 1950'erne med begrebet "en ny folkekirkelighed". Det var Koch der gjorde sammenkædningen af stat og kirke til noget urokkeligt socialdemokratisk. Noget der siden har været så tabuiseret, at ingen tør tage det op. Hendes argument for, at Folketinget skulle være Folkekirkens lovgivende forsamling var, at ellers ville reaktionære kræfter tage over. Hun ville gerne en åben kirke med "hverdags-sprog, børnehaver og ungdomsaktiviteter."

Hun var kun kulturminister i halvandet år og nåede ikke meget, men formåede dog, i sagen om kulturcentrenes oprettelse i 1967, at vende et helt Folketing på nogle uger. Nu var alle med på, at kultur var et folkeligt anliggende, og at støtte skulle komme lindt fra oven, men initiativer fra nedenunder - et armslængdeprincip, der var almindeligt gennem næsten fire årtier. Hun elskede kunst og var yderst kyndig, og var også den kulturminister, der forstod nogle af lagerforvalter Rindals argumenter, og mindede om, at sport også var kultur. Kulturen fik dog aldrig hendes hjerte til at banke som det elskede kirkeministerium.

At finde vej gennem skoven af ord

Bodil Koch havde en god veninde i missionæren Gurli Vibe Jensen. I et interview fra 1997 gav hun mange indsigtsfulde fortolkninger af Bodil Koch og hendes virke. Disse citater kommer ofte i billedtekster, og et af dem lyder: "Bodil kunne nemlig miste sig selv i ord. Ordene førte hende, mere end hun førte ordene. Hun var sig ikke altid bevidst i hvor høj grad hendes formuleringsevne, hendes afgjorte talent for at opleve og sanse - også dybere end de fleste - kunne blive hendes fare."

Det er flot, at biografen Possing har formået at navigere i den skov af ord, filosofiske sætninger og brugbare one-liners, som materialet må bestå af. Man tænker under læsningen meget på, hvor rigt vores demokrati i dag ville være, hvis der fandtes ministre af Kochs støbning. Selvom ord kan føre en af veje, er ord i dagens politik blevet en mangelvare. Koch brugte de ord, hun fandt nødvendige ud fra et humanistisk, demokratisk synspunkt - ikke fra et taktisk realpolitisk. Og hun ville ganske bestemt have været rasende over at diskutere med kollegaer, hvis ord tydeligvis ikke var deres egne, men noget fraset af en spindoktor.

Der er ikke meget at kritisere ved Possings bog, andet end et par skønhedsfejl, som f.eks. at billedteksterne og brødtekst lidt for tit er ens. En ting ville dog have været fantastisk. Nemlig hvis forfatter og forlag havde udnyttet nutidens digitale muligheder, og udstyret bogen med en tilhørende DVD. Det havde levendegjort Bodil Koch, hendes samtid, hendes tanker og hendes fantastiske talegaver. Det er et håb for fremtiden, at flere historikere vil udnytte forskellige medieres mulighed for at gøre det 20. århundrede levende.

Mette Tapdrup Mortensen er ph.d.-stipendiat ved Institut for Historie og Områdestudier, Aarhus Universitet.